

УДК 785 (477)

Цитування:

Романчишин В. Г. Творча спадщина Миколи Леонтовича в контексті української національної культури. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2022. № 3. С. 41–47.

Romanchyshyn V. (2022). M. Leontovych's Creative Heritage in the Context of Ukrainian National Culture. *National Academy Of Managerial Staff Of Culture And Arts Herald: Science journal*, 3, 41–47 [in Ukrainian].

Романчишин Василь Григорович,
кандидат культурології, професор,
ректор Комунального закладу вищої освіти
Київської обласної ради «Академія мистецтв
імені Павла Чубинського»,
заслужений діяч мистецтв України
<https://orcid.org/0000-0002-8951-2007>
romvag@meta.ua

ТВОРЧА СПАДЩИНА МИКОЛИ ЛЕОНТОВИЧА В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ

Мета роботи – дати комплексну оцінку творчій спадщині М. Леонтовича як невід’ємній складовій української національної музичної культури. **Методологія дослідження** ґрунтується на застосуванні міждисциплінарного підходу до окресленої проблематики та сукупності таких методів: компаративного, аналітичного, культурологічного, джерелознавчого, структурно-логічного. **Наукова новизна** полягає в спробі комплексно дослідити основні параметри й характеристики творчої спадщини видатного українського композитора М. Леонтовича, розкрити багатогранність його композиторської діяльності, проаналізувати методи обробки фольклорних творів, визначити внесок митця до скарбниці української музичної культури. **Висновки.** Творча спадщина М. Леонтовича позначена індивідуальністю, самобутністю, високим рівнем композиторської майстерності. В історію музики митець увійшов як геніальний творець хорової музичної культури. Основу його спадщини становлять хорові мініатюри-обробки українських народних пісень, які й до сьогодні є неперевершеними та виконують найкращі вітчизняні хори та діаспори. На основі українських народних мелодій композитор створив оригінальні самобутні хорові композиції, глибоко переосмислив їх, надав їм неповторного звучання. Тематика хорових творів композитора вельми різнопланова. Це обрядові, духовні, історичні, чумацькі, жартівливі, ігрові, побутові пісні. Працюючи в різних жанрах хорової музики, М. Леонтович в їх основу закладав народні мелодії. Композитор творчо продовжив як багатотомкові національні хорові традиції геніальних відомих і невідомих світських та церковних музикантів, так і класиків української музики. М. Леонтовичеві вдалося підняти українську пісню, хоровий спів на світовий рівень. Твори в його обробках звучать на всіх континентах, демонструють красу та самобутність української національної народної музики.

Ключові слова: хоровий спів, народна пісня, духовна музика, українська музична культура.

Romanchyshyn Vasyly, PhD in Cultural Studies, Professor, Rector of the Communal Higher Education Institution of Kyiv Regional Council «Pavlo Chubynsky Academy of Arts», Honoured Artist of Ukraine

Mykola Leontovych's Creative Heritage in the Context of Ukrainian National Culture

The purpose of the research is to systematise and give a comprehensive assessment of M. Leontovych's creative heritage as an integral component of Ukrainian national musical culture. **The research methodology** is based on the application of an interdisciplinary approach to the studied issue. The author has used the following methods: comparative, analytical, cultural, source studies, and structural-logical. **The scientific novelty** consists in an attempt to comprehensively investigate the main parameters and characteristics of the creative heritage of M. Leontovych, an outstanding Ukrainian composer. Our tasks were also to reveal the multifaceted nature of his compositional activity, to analyse the methods of processing folklore works, to determine his contribution to the treasury of Ukrainian musical culture. **Conclusions.** M. Leontovych's creative heritage is characterised by individuality, originality, and a high level of compositional skills. The artist entered the history of music as a brilliant creator of choral musical culture. The bases of his heritage are choral miniatures-arrangements of Ukrainian folk songs, which are still unsurpassed and are performed by the best national and diaspora choirs. Based on Ukrainian folk melodies, the composer created original choral compositions and gave them a unique sound. The themes of the composer's choral works are very diverse. These are ceremonial, spiritual, historical, humorous, playful, and everyday songs. The composer fruitfully continued both the centuries-old national choral traditions of brilliant famous and unknown secular and church musicians, as well as the classics of Ukrainian music. M. Leontovych managed to bring the Ukrainian song and choral singing to the world level, the works in his arrangements sound on all continents, demonstrate the beauty and originality of Ukrainian national folk music.

Key words: choral singing, folk song, spiritual music, Ukrainian musical culture.

Актуальність теми дослідження. Творчість М. Леонтовича сягає корінням глибинних пластів української музики – народної пісні і церковного хорового співу. Саме на цьому ґрунті яскраво розцвіла його творча діяльність. Сьогодні українське хорове мистецтво важко уявити без обробок народних пісень і кантів, молитов, літургій композитора. Високо оцінюючи творчість митця, музикознавець С. Людкевич зазначав: «Леонтович ... є, безумовно, найбільш оригінальною, найяскравіше зарисованою постаттю серед українських композиторів. Його обробки народних пісень є найоригінальнішим явищем серед усіх хорових мініатюр, якими так багата українська музична література початку ХХ століття. На них звернули увагу всі музиканти й музичні критики в Україні і за кордоном, яким довелося з ними познайомитися. Справді, коли б Леонтович не написав нічого більше, як тих кілька мініатюр для хору, як “Щедрик”, “Дударик”, “Ой, пряду”, “Козака несуть”, “Зайчик” чи ще деякі, його значення в історії української хорової музики було б раз і назавжди запевнене» [9, 171]. З огляду на те, що музичні твори М. Леонтовича привертають дедалі все більше уваги, стають популярними й шанованими, науково-теоретичне дослідження його творчого спадку вважаємо своєчасним та актуальним.

Аналіз досліджень і публікацій. Творча спадщина М. Леонтовича постійно привертала та привертає увагу дослідників української музики. Найпершим почав її студіювати П. Козицький. Великий шанувальник творчості композитора дав аналіз спадщини М. Леонтовича, вказав на самобутність його стилю, на значення започаткованого жанру народної хорової мініатюри [7]. Дослідники присвячували розвідки вивченню різних аспектів творчості композитора. Так, В. Дяченко аналізував принципи обробки народних пісень композитора [2], А. Іваницький звертав увагу на жанрові особливості обрядових пісень в обробці митця; В. Золочевський досліджував композиційну й тематичну будову хорових мелодій [6]. Предметом вивчення названих науковців були світські хорові твори М. Леонтовича. Аналіз духових творів з'явився в публікаціях Н. Корольок [8], Ф. Завальнюк [3], О. Цехмістро [12]. Попри підвищену увагу дослідників до поставленої проблематики вона не вичерпує свого дослідницького пошуку.

Мета роботи – дати комплексну оцінку творчій спадщині М. Леонтовича як

невід'ємній складовій української національної музичної культури.

Виклад основного матеріалу. Творчий спадок М. Леонтовича – це унікальне явище в історії української музичної культури. Діяльність митця здебільшого пов'язана з опрацюванням фольклорних зразків. Музичний доробок композитора відносно невеликий, він налічує близько двохсот обробок народних пісень різних жанрів, понад сто творів духовного змісту. Йому належать чотири авторські твори: «Літні тони», «Льодолам», «Легенда», «Моя пісня», а також опера «На русалчин Великдень», за мотивами казки Б. Грінченка, яку через трагічні обставини композитор не зміг завершити.

За переконанням В. Дяченка, митець у своїх хорових обробках дотримувався принципу активного творчого процесу, який насамперед акцентував на глибокому розкритті внутрішніх виражальних можливостей твору. Композитор знаходив у пісні основне – стрижень, з якого вибудовував музичне ціле. Відповідно до цього принципу композитор користувався голосами хору не як гармонічним фоном для мелодії, а як низкою самостійних музичних засобів, кожен з яких сприяв поглибленню художньої цінності пісні.

При застосуванні вказаного принципу пісня не тільки не лишалася незмінною у своїй якості, а й навпаки, набирала нових художніх властивостей. Цей принцип, на думку дослідника, є значно вищим ступенем на шляху творчого осмислення народної пісні [2].

Цікавою особливістю творчості М. Леонтовича є те, що часто робота над музичним твором у митця не обмежувалася зробленою розкладкою. Композитор іноді працював під піснею протягом багатьох років, редагуючи, удосконалюючи її. Так, існує вісімнадцять варіантів пісні «Ой темная та невидная ніченька», семи переробок зазнала пісня «Ой сів-поїхав». Протягом усього творчого життя митець повертався та вдосконалював твори: «Мала мати одну дочку», «Ой з-за гори кам'яної», «Праля», «Дударик», «Щедрик» та ін. [4].

Така копітка робота композитора є свідченням надзвичайно серйозного ставлення до пісні. Він намагався проникнути в сутність, характер пісні, знайти й розширити всі можливості, закладені в ній. Саме цією особливістю можна пояснити те, що композитор створив високохудожні мініатюри – не просто обробки, а, по суті, самостійні оригінальні твори.

У творчому доробку митця найповніше представлено дві великі групи пісень: обрядові та побутові. Насамперед, зупинимося на обрядових наспівах: весільних, веснянкових, купальських піснях, колядках та щедрівках. В їх обробках виявилось знання митця жанрів фольклору, уміння розкрити зміст пісень, спираючись на особливості мелодичних типів, народно-виконавчі традиції.

Народні весільні пісні – це частина багатоденної «вистави», якою був весільний обряд. Обряд складався з низки дій. Деякі з них, як: гільце, дівич-вечір, посад, розплітання коси – супроводжувалися піснями особливого, журливого складу; весільний хід з його урочистістю, святковістю відбувався за участі музики, співали мелодії урочистого, піднесеного характеру. Усі події на весіллі, побудовані за традиційним «сценарієм», свашки, дружки та світилки супроводжувалися співами, які називали приспівками чи ладканнями. Ці приспівки були життєрадісного за ритмо-мелодикою складу. Завершальна частина весілля – комора, перезва – супроводжувалася веселими, жартівливими піснями. Отже, пісні, виконувані на весіллі, за характером наспівів та змістом тексту групувалися навколо головних дій-частин. Дії та спів у самому обряді перебували в тісному зв'язку. Оброблені композитором весільні пісні наче продовжують заявляти про свою належність до цілого – весільного обряду.

З усіх основних розділів весілля Леонтовича привабили журливі пісні, що їх співають дружки молоді, коли вона прощається з дівочтвом. Вони відрізняються загостренням, ладовими тяжіннями, алітерацією. Мелодії журливих пісень позначені глибоким драматизмом. Як чутливий митець, М. Леонтович не зміг обминути їх. Загалом серед пісень весільного циклу варто назвати: «Ой ходила та Маруся», «Ой матінко моя», «Поміж трьома дорогами», «Не стій, вербо», «Через сінечки вишневий сад», «Ой сивая зозуленька» та ін.

З пісень весняно-літнього циклу М. Леонтович обробив кілька купальських та близько десяти веснянок. Народні пісні цього циклу прийнято поділяти на дві групи: танки та співи з іграми й пісні різної тематики, які співають просто в гурті на вулиці. М. Леонтович надавав перевагу пісням першої групи.

Веснянки належать до давніх пісень, у яких з особливою чистотою збереглися елементи обрядовості, приуроченої до весняного пробудження природи. В багатьох веснянках

звучать мотиви кохання, обіграні ситуації, що часом нагадують шлюбні обряди. Навесні молодь знайомилася, парувалася. Весна й весняна обрядовість значною мірою були прелюдією до одруження, яке в Україні за традицією відбувалося восени.

М. Леонтович обробив ігрові пісні, відомі в багатьох місцевостях під назвами «Зайчик» (у композитора «Гра в зайчика»), «Воротар», «Гей у світлиці», «Женчик», «Мак», «Черчик», «Ой ходить Семенко», «Ой як, як миленькому постіль слати», «Ой як, як?», «Ой так, так», «А в тому саду» та ін.

За характером рухів та особливостями розташування виконавців ігри й танки бувають круговими та ключовими. В першому випадку утворюється коло, а в другому – дівчата йдуть одна за одною ланцюжком. За невеликим винятком, усі ігрові пісні, які обробив М. Леонтович, є круговими. В центрі кола знаходиться один виконавець, який зображує те, про що співається.

Переважну більшість пісень цього циклу композитор обробив у варіаційно-куплетній формі. У багатьох веснянках строфа має не зовсім звичайну будову, а строфіка веснянок вирізняється справжнім багатством. Ця особливість зумовлена тісним зв'язком музики й тексту з ігровими і танцювальними рухами. У веснянках поширена діалогічність, коментування дій і рухів.

У доробку М. Леонтовича немає особливо складних форм, більшість пісень мають ясну строфічну структуру. Водночас, як зазначає А. Іваницький, варіаційний принцип обробки, який застосував композитор, по суті, в усіх веснянках, підказаний йому і способом їх виконання в народі, й особливостями форми [5].

Композитор усі веснянки ніби починає із заспіву. Заспів – це дуєт: це або сопрано – альт, або сопрано – тенор, або соло сопрано – тенор соло. В усіх веснянках яскраво проступає розважальне, ігрове начало, хоча виявляється воно кожного разу по-іншому. Та вигадливість, яку демонструє М. Леонтович, демонструє його знання особливостей народного виконання. Тут доречно згадати, що саме на Поділлі, де композитор провів більшу частину свого життя, весняні ігри та співи широко побутували. Не дивно, що митець був добре обізнаний з традиційним весняним репертуаром та його виконавськими формами.

Серед інших обрядових пісень у М. Леонтовича є обробка купальських пісень: «Ой ніхто ж там не бував», «Піду в садочок», «Ой хто в тому лісі стукає-грюкає». Стародавнє свято Купала, одне з найпоширеніших дійств,

у давнину мало винятково велике значення. Сьогодні традицію його святкування відроджують у країні. Свято Купала супроводжувалося розпалюванням вогнища, вбиранням дерева, навколо якого дівчата ходили та співали пісень, плетенням вінків. Коли вогнище пригасало, через нього починали стрибати хлопці й дівчата. Івана Купала – свято молодості. Пісні співали переважно дівчата. Велике місце в них посідала тема кохання, уславлення краси.

На думку деяких дослідників, пісні, що їх обробив М. Леонтович, за текстами не належать до давніх груп, у них знайшли відображення пізніші віяння, що сталися в самому обряді. Щодо мелодій, то вони, скоріше, належать до значно давнішого часу, ніж тексти [5]. Для купальських мелодій характерними є короткі форми, часто з таким самим коротким приспівом, бадьорим настроєм, чіткою ритмікою. Наспиви купальських мелодій переважно складаються з коротких послів, які або просто повторюються, або повторюються з деяким змінами. Так саме приспів може виступати у вигляді варіантного повторення попередньої частини мелодії з приспівними словами, як у пісні «Ой хто ж в тому лісі стукає-грюкає».

Не залишилися поза увагою композитора українські новорічні пісні, переважно колядки та щедрівки. Мелодії їх здебільшого світлі, урочисті, покликані створити святкову обстановку. Щедрівки співають на «щедрий вечір» під Новий рік, а колядки – від Святвечора (з початку Різдва) до 30 грудня. У стародавніх слов'ян Новий рік припадав на березень, тому в колядках і щедрівках трапляються образи весни й початку хліборобського року. Відгомін цього видно у звичаях «засівання», який припадав на перший день Нового року.

Переважає більшість пісень новорічного циклу має форму, що її можна кваліфікувати як «заспів з приспівом». Усі пісні, які обробив М. Леонтович, мають саме таку будову. Короткі, невеликого діапазону мелодії відзначаються ясністю структури, чітким ритмом. Мелодія знаменитого «Щедрика» має також невеликий звуковий обсяг, стає тим остинатним стрижнем, на який наче нанизуються інші голоси. І поступово перед слухачем постає яскраве динамічне полотно невимовної краси. Можна згадати історію створення цієї обробки. В роки навчання М. Леонтович отримав від свого педагога композитора Б. Яворського мелодію щедрівки як завдання з композиції на *basso ostinato*

(музичний твір з багаторазово повторюваним мелодико-ритмічним зворотом у басі). Без сумніву, «Щедрик» є одним з найкращих фольклорних зразків цього типу.

Щедрівки, що опрацював М. Леонтович, різноманітні за змістом, у них чітко окреслене коло тематичних зацікавлень композитора в межах цього жанру. Так, у щедрівці «Ой там за горою» відчутне відлуння середньовіччя княжої доби. У її тексті, у поезиці образів, у вчинках героя прослідковуються паралелі до стилістики богатирського епосу, що виник за часів Київської Русі. Щедрівка «Ой у Львові» нагадує нам про козацьку добу, про боротьбу з турками. Ці пісні можна вважати щедрівками з історичним підтекстом. На противагу їм пісня «В полі-полі плужок ходить» насичена хліборобськими мотивами. Це не випадково, адже в стародавніх слов'ян новий рік починався навесні разом з пробудженням природи. Тексти й мелодії щедрівок складаються з двох елементів: заспіву «В полі-полі плужок ходить» і приспіву «Щедрий вечір, добрий вечір, добрим людям на здоров'я». Загалом мелодії щедрівок короткі. Усі вони не стереотипні за формою, часто не квадратні, чітко поділені на елементи «заспів-приспів», імпровізовано невимушені, святково-урочисті.

Зосереджував свою увагу митець й на колядках. До найбільш відомих належать обробки «Що то за предиво», «Дивна новина», «У нашому дворі», «Небо і земля», «Як на річці», «По горах-горах», «Ой горнопишний пан-господарю» та ін. Дослідник А. Завальнюк у своєму підсумку щодо обробок колядок відзначає, що М. Леонтович високопрофесійно володів оригінальним поєднанням фольклорних витоків з багатством класичних поліфонічних стилів [3].

Дослідники одностайні в думці, що творчий метод М. Леонтовича передбачає граничне розкриття музично-поетичного потенціалу самої пісні, яка, за словами композитора, «дає не тільки одну мелодію, але таїть у собі музичні можливості (гармонію, контрапункт і ін.» [10]. М. Леонтович прагнув зберегти красу фольклорного першоджерела, розгортав його глибинний зміст насамперед засобами, що притаманні народному багатоголосю. Водночас як музикант-професіонал композитор застосовував широкий арсенал прийомів класичної та сучасної йому техніки композиції. Отже, його твори органічно поєднують народнопісенні й професійні моменти. М. Леонтович протягом свого життя багато працював безпосередньо з хором, отже, він досконало володів специфікою тембрової

драматургії, хорової «інструментовки» та колористики.

Однокуплетні за музичною структурою обробки митця, маючи всі зовнішні ознаки простоти, демонструють високу майстерність його як аранжувальника. Так, лірико-побутова пісня «Йшов козак без ліс» побудована за принципом типового народнописанного діалогу. Обробка зроблена у вигляді ігрових пісень. Мелодії притаманна структурна повторність. Композитор суто музичними засобами в одній побудові репрезентує два протилежні образи – самовпевненого козака і беззастережно закоханої дівчини.

Обробка побутової пісні «Ой п'є вдова» набула великої популярності. Пісня має один базовий куплет. Розвиток сюжету заснований на діалозі – веселої жінки й смерті, що прийшла по неї. Куплет побудований просто: два такти заспіву та два такти двічі повтореного приспіву. Загальний драматичний план містить різні етапи: збуджено-відчайдушний емоційний стан удови, вкрадливий і застережливий тон реплік смерті, іронічно-розгублений – гостей. Залежно від образної наповненості кожного куплету інтонація змінюється – і поступово вимальовується виразна й яскрава побутова картина.

Визначними художніми досягненнями увінчалися творчі пошуки М. Леонтовича в галузі куплетно-варіаційної форми. Відповідно до сюжетного розвитку в пісні, митець створює часом кілька варіантів куплету, у кожному з яких використовує саме ті елементи музичної мови, котрі здатні найбільш повно розкрити закладений у першооснові художній зміст. У куплетно-варіаційній формі написано багато обробок: «Мала мати одну дочку», «Зашуміла ліщинька», «Ой з-за гори кам'яної» та ін.

Хорових творів, не пов'язаних безпосередньо з народною піснею як з головним витокотом тематизму, у М. Леонтовича всього чотири. До їх створення композитор звернувся майже наприкінці свого життя. До оригінальних композицій (написані на літературні тексти) митець приступив, маючи великий досвід роботи з народною піснею. Музично-поетична образність чотирьох його хорових мініатюр різноманітна: вона втілює ніжну й самовіддану любов матері в «Легенді», захоплення дивною природою та коханням у «Моїй пісні» та «Лісних тонах», відчуття революційного оновлення життя в «Льодолами». На думку М. Королюка, добір жанрів, комплекс засобів музичної виразності – від мелодики до характеру хорового виконання –

вказує на спорідненість мислення М. Леонтовича з фольклорним [8].

Твір «Легенда» на слова М. Вороного композитор написав з нагоди ювілею українського поета. Його виконав у Києві 1918 року хор, яким керував Олександр Кошиць. Пісню призначено для соліста-тенора та мішаного хору в супроводі фортепіано (але більшу частину виконують без акомпанементу – а *cappella*). Жанр твору тяжіє до народної балади з її типовим образним протиставленням двох протилежних сфер – добра і зла, темряви та світла. У баладі йдеться про підступність сина, який дістав серце з грудей рідної матері, щоб догодити коханці.

Структура композиції спирається на куплетну варіаційність. Куплети мають усталену архітектуру – заспів і приспів з характерним для народних пісень зачином «Ой леле...». Мелодія пісні – виразна, сумна, декламаційна, з повторами тонів – є близькою до старовинних зразків українського епосу (дум, балад, історичних пісень). Відтворенню настрою схвильованої розповіді також сприяють жвавий темп виконання, переважно тихе (крім кульмінації в сьомому куплеті) звучання, мінорне забарвлення, хоральна прозорість акордового супроводу та загалом усієї хорової фактури. Розв'язка трагічних подій настає в останній варіації. Тут просто приголомшує жертовність материнської любові: «Мій любий, ти впав..., чи тобі не болить?». Засоби музичної виразності, що відтворюють материнські почуття, раптово змінюються: уповільнюється темп заспіву (*Andantino* після *Allegretto*), мелодика в сопрано інтонаційно загострюється (шляхом введення хроматизмів) та дістає низхідної спрямованості.

Поєми «Льодолам» і «Літні тони» написані на слова українського поета Г. Чупринки для мішаного хору а *cappella*. Їх об'єднує піднесений, радісний і збуджений тон музики, хоча присвячені вони різній тематиці: льодолам символізує активні сили, що спроможні оновити життя, у «Літніх тонах» митець змалював чудову музично-поетичну картину літа. Обидві композиції втілені в тричастинній формі з контрастною серединою і точною репризою. Зміст майстерно передано суто хоровими засобами, і тут М. Леонтович виявив себе тонким знавцем хорової «інструментовки» й колористики.

У творі «Моя пісня» на слова К. Білиловського, написаному для тенора-соло й хору, хорова партія не має самостійного значення, її роль обмежується супроводженням

мелодії соліста. Музика немов на єдиному диханні відтворює світосприйняття людини, яка співає «про серце дівоче, життя красоту...». Структура твору – куплетно-варіаційна, а куплети побудовані за принципом діалогу: кожна фраза тенора луною відгукується в хорових голосах, проте щоразу ці «відлуння» отримують нове забарвлення за рахунок тематичного варіювання, трансформації матеріалу, перегармонізації, урізноманітнення динамічної палітри, штрихів тощо.

Глибока обізнаність з традиціями православного церковного співу та багаторічна робота митця з церковними хорами позначилися на його творчості. Композитор написав багато хорових творів духовного змісту: цикли служби Божої, молитви, духовні канти на біблійні й історичні сюжети: «Царю небесний», «Бог Господь», канти «Потоп», «Св. Іоанну Богослову», «Ой зійшла зоря», «Ой вийшла, вийшла Божья Мати» тощо. Варто зазначити, що протягом багатьох десятиліть досконала духовна спадщина була вилучена із загального контексту хорового доробку композитора. Лише зараз розпочинається нове життя творів цього жанру і сучасні дослідники ґрунтовно вивчають духовну музику М. Леонтовича [3].

Розглянемо декілька творів з духовної спадщини М. Леонтовича. Чотири молитви: «Царю небесний», «Бог Господь», «Тобі Бога хвалим», «Многая літа» – призначені для церковного виконання. В їх музичній мові наявні ознаки традиційного церковного співу, що своїм корінням сягають давніх часів. Це передусім псалмодія з характерними для неї акордовою речитацією, пощабельним рухом голосів, підпорядкуванням мелодики й ритму словесному текстові. Викладення здебільшого спирається на типову для музики псалмів поліфонічну фактуру – багатоголосся з рівноправними самостійними голосами, що сприяє кращому сприйняттю змісту молитви. Спокійний ритм, ненапружений середній регістр у хорових партіях, метроритмічна злагодженість, відсутність контрастної динаміки, як зазначає Н. Королук, все це передбачає урочисте, зрівноважене звучання [8].

Свої канти М. Лисенко писав, як правило, для хорових колективів, з якими працював. В основу більшості з них покладені духовні вірші з Біблії. Як зазначає Н. Королук, музична мова кантів цікава поєднанням рис власне кантів (паралельні терції у верхніх голосах, функціональна визначеність нижнього) з прикметами, запозиченими з українського фольклору, та закономірностями класичної

музики: куплетність (у структурно-композиційному плані – заспів-приспів), підголоскова поліфонія, використання ладових і мелодичних особливостей жанру історичних пісень і дум (наприклад канти «Ой зійшла зоря»), чітке чотириголосся, виконання *trio* акордової послідовності як фону для соліста, автентичні каданси з повною гармонічною вертикаллю тощо [8].

Висновки. Творча спадщина М. Леонтовича позначена індивідуальністю, самобутністю, високим рівнем композиторської майстерності. В історію музики митець увійшов як геніальний творець хорової музичної культури. Основу його спадщини становлять хорові мініатюри – обробки українських народних пісень, які й до сьогодні є неперевершеними і які виконують найкращі вітчизняні хори та діаспори. На основі українських народних мелодій композитор створив оригінальні самобутні хорові композиції, глибоко переосмислив їх, надав їм неповторного звучання. Тематика хорових творів композитора вельми різнопланова. Це обрядові, духовні, історичні, чумацькі, жартівливі, ігрові, побутові пісні. Працюючи в різних жанрах хорової музики, М. Леонтович в основу їх закладав народні мелодії. Композитор плідно продовжив як багатовікові національні хорові традиції геніальних відомих та невідомих світських і церковних музикантів, так і класиків української музики. М. Леонтовичеві вдалося вивести українську пісню, хоровий спів на світовий рівень. Твори в його обробках звучать на всіх континентах, демонструють красу і самобутність української національної народної музики.

Література

1. Гордійчук М. Микола Леонтович. Київ : Муз. Україна, 1982. 56 с.
2. Дяченко В. П. М. Д. Леонтович. Київ : Мистецтво, 1985. 134 с.
3. Завальнюк А. Ф. Микола Леонтович. Листи, документи, духовні твори. Вінниця : Нова книга, 2007. 272 с.
4. Завальнюк А. Ф. Микола Леонтович. Повне зібрання хорової та педагогічної спадщини (з передмовою та коментарями). Вінниця : Нілан-ЛТД, 2017. 687 с.
5. Іваницький А. Жанрові особливості обрядових пісень в обробці М. Леонтовича. *Творчість М. Леонтовича* : зб. ст. Київ : Музична Україна, 1977. С. 156–177.
6. Золочевський В. Композиційна і тематична будова обробок народних пісень М. Леонтовича.

Творчість М. Леонтовича : зб. ст. Київ : Музична Україна, 1977.

7. Козицький П. О. Творчість Миколи Леонтовича. *Музика*. Київ, 1925. № 11–12. С. 41.

8. Королюк Н. І. Микола Дмитрович Леонтович (1877–1921). Корифеї української хорової культури ХХ століття. Київ : Музична Україна. 1994. 288 с.

9. Людкевич С. П. Дослідження і статті. Київ : Музична Україна, 1976. 224 с.

10. Микола Леонтович. Спогади. Листи. Матеріали. Київ, 1982. 238 с.

11. Орфєєв С. М. Леонтович і українська народна пісня. Київ, 1981. 76 с.

12. Цехмістро О. В. Духовна вокально-хорова музика Миколи Леонтовича в контексті сучасної культури України. *Культура України*. 2015. Вип. 51. С. 107.

References

1. Gordiychuk, M. L. (1982). Mykola Leontovych. Kyiv [in Ukrainian].

2. Dyachenko, V. P. (1985). M. D. Leontovych. Kyiv [in Ukrainian].

3. Zavalnyuk, A. F. (2007). Mykola Leontovych. Letters, documents, spiritual works. Vinnychya: Nova knuga, 272 [in Ukraine].

4. Zavalnyuk, A. F. (2017). Mykola Leontovych. Complete collection of choral and pedagogical heritage

(with preface and comments). Vinnychya: Nilan-LTD, 687 [in Ukrainian].

5. Ivanychky, A. (1977). Genre features of ritual songs in the treatment of M. Leontovych. Creativity of M. Leontovich / Creativity of M. Leontovich: Collection of articles. Kyiv: Muzychna Ukraine [in Ukrainian].

6. Zolochovsky, V. (1977). Compositional and thematic structure of M. Leontovich's arrangements of folk songs. / Creativity of M. Leontovich: Collection of articles. Kyiv: Muzychna Ukraine [in Ukrainian].

7. Kozysky, P. O. (1925). The work of Mykola Leontovych. *Muzyka*. Kyiv, 11–12, 41 [in Ukrainian].

8. Korolyuk, N. I. (1994). Mykola Dmytrovych Leontovych (1877–1921). The luminaries of Ukrainian choral culture of the 20th century. Kyiv: Musical Ukraine, 288 [in Ukrainian].

9. Lyudkevych, S. P. (1976). Research and articles / eds: M. Gordiychuk. Kyiv: Musical Ukraine, 171 [in Ukrainian].

10. Leontovych, M. (1982). Memoirs. Letters. Materials / eds: V. F. Ivanov. Kyiv, 238 [in Ukrainian].

11. Orfeev, S. M. (1981). Leontovych and the Ukrainian folk song. Kyiv, 76 [in Ukrainian].

12. Cehmistro, O. V. (2015). Spiritual vocal and choral music of Mykola Leontovych in the context of modern Ukrainian culture. *Kultura Ukraine*, 51, 107 [in Ukrainian].

*Стаття надійшла до редакції 25.05.2022
Отримано після доопрацювання 24.06.2022
Прийнято до друку 01.07.2022*